

Meer vrijheid én meer ongelijkheid

Amerika is in drie decennia ingrijpend veranderd. Het vrijemarktevangelië heeft volgens George Packer de kloof tussen arm en rijk verder vergroot.

Door **Eelco Bosch van Rosenthal**

Het kost George Packer moeite fysieke walging te onderdrukken als we hem vragen naar zijn trip naar Washington – hij komt zojuist uit de trein.

'Het is er zo corrupt. En het is rijk, weet je wel hoe rijk het is? Hoeveel geweldige hotels en restaurants je er hebt? En hoeveel McMansions, als je even in de suburbs gaat kijken? Waar komt al dat geld vandaan, denk je? Het is belastinggeld en het is lobbygeld. Een voormalige senator van Ohio vertelde mij eens dat hij zeker de helft van zijn vrije tijd besteedde aan het binnen harken van geld. En dat was dus vrije tijd. De hele dag aan de telefoon hangen, smekend om dollars. Washington is corrupt. Hartstikke corrupt. Er wordt schaamteloos gegraaid door de politieke en zakelijke elite. En dit is het jaar geworden waarin de bevolking dat niet langer pikt.'

De week voor ons gesprek in een fraaie *brownstone* in Brooklyn was George Packer nog in Afghanistan, waar hij werkte aan een portret van president Ashraf Ghani voor *The New Yorker*, het tijdschrift waar Packer in 2003 in dienst trad. In datzelfde jaar denderde het Amerikaanse leger Irak binnen – daarover schreef hij een bejubeld boek, *The Assassins' Gate*. Zijn grootste succes, *The Unwinding* (2013), waarmee hij een National Book Award won, gaat over een andere tragedie. Hij laat erin zien hoe de Amerikaanse samenleving de afgelopen decennia langzaam uit elkaar viel, en de Amerikanen hun zekerheden kwijtraakten.

Packer schetst de veranderingen in de Amerikaanse samenleving tussen het aantreden van Ronald Reagan en dat van Obama. Sleutelwoorden: lagere belastingen, minder toezicht, deregulering van Wall Street, inhalië politici en een bevolking die te lang vertrouwde op de goede afloop. *The Unwinding* is een meeslepend boek over winnaars en verliezers, dat drie jaar na het verschijnen leest als een vooraankondiging van de huidige kiezersrevolte. Niet dat *The Unwinding* bevolkt wordt door de boze, laagopgeleide onderklasse die nu de kern van het electoraat van Trump vormt – helemaal niet. Maar Packers boek laat wel zien hoe het wantrouwen ontstond tegen een elite die de democratie uitleverde aan *special interests*.

'Dit zijn de verkiezingen waarop ik gewacht heb. In Amerika hebben mensen een ongelooflijk geduld met vooruitgang. Ze wachten tot dingen beter wor-

den, ze zijn echt bereid om te wachten. 2008 was een economisch rampjaar, ik dacht destijds echt dat dat een revolutionair jaar zou worden. Maar het enige revolutionaire dat jaar was de verkiezing van een zwarte president. Je had de Tea Party, maar het hoogtepunt wilde maar niet komen. Sarah Palin was al wel een teken aan de wand, zij was een vroege versie van Trump. Maar dit jaar hebben we Trump zelf. En we zien diezelfde kiezersvrede op links. Clinton is komen bovendien als kandidaat, maar de energie zat bij de aanhang van Bernie Sanders, haar tegenstander.'

Trump en Sanders bekritisieren allebei op hun eigen wijze de rol die geld speelt in de Amerikaanse politiek. Die was altijd al groot, maar in 2010 zette het Hooggerechtshof de poort wijd open voor beïnvloeding van de politiek. Na de Citizens United-uitspraak mogen bedrijven ongelimiteerd geld aan politieke campagnes geven.

'Het is rampzalig geweest. Geld in de politiek is meer dan een gevaar, het is het bloed van het systeem. Het is eenvoudig: als grote bedrijven zich tegen een wetsvoorstel keren, dan wordt dat voorstel geen wet. Echt, in 99 procent van de gevallen gaat het zo. Het gebeurt gewoon niet, wetgeving kun je afkopen. In de nasleep van Citizens United werden pogingen ondernomen om in elk geval de naam van de donoren voortaan te openbaren – wie geeft aan wie? Zo'n 80 procent van de bevolking was daar voor. Het gebeurde niet.'

Toch zag je bij Republikeinse voorverkiezingen dat geld niet zaligmakend is. Iemand als Bush had veel meer te besteden dan Trump, maar won niet.

'Maar het is ook niet zo dat een baan perse te koop is. Dat is het grote misverstand: als het over geld en politiek gaat, beperken we ons vaak tot het prijskaartje dat aan verkiezingen hangt. Maar die verkiezingen zijn slechts het startpunt. De echte invloed van het geld begint pas als de president, of het Congreslid, de senator, de gouverneur, eenmaal gekozen is.'

In *The Unwinding* wisselt Packer de levensverhalen van een aantal onbekende Amerikanen af met korte hoofdstukken over geslaagde figuren zoals Oprah Winfrey, Colin Powell en Newt Gingrich – een aanpak die Packer afkeek van de beroemde *U.S.A.*-trilogie van John Dos Passos uit de jaren dertig. Onder de winnaars in Packers portrettenreeks is de steenrijke Peter Thiel, mede-oprichter van PayPal en een van de markantste

▲ LUXE

Boven: reclame in de wijk Soho, New York.

Onder: skelet van de voormalige Packard Automotive Plant in Detroit, waar luxe-auto's werden geproduceerd.

Foto's Richard Levine / HH, Espen Rasmussen

figuren in Silicon Valley. Afgelopen zomer was Thiel een van de prominente sprekers op de Republikeinse Conventie in Cleveland. Met Trump deelt hij – behalve een riant banksaldo – een afkeer van het bestaande politieke bestel en een ambitie om Amerika economisch weer 'groot' te maken. Maar Thiel geldt ook als de voortrekker van een groeiende groep libertijnen in Silicon Valley: wars van elke overheidsregulering, de gemeenschap zorgt voor zichzelf – Thiel heeft bijna darwinistische opvattingen over economische vooruitgang.

Voor de serie *Droomland Amerika* trokken we het afgelopen jaar in Silicon Valley een paar dagen op met Noah Standridge. Het slechte nieuws kwam voor

hem van alle kanten: hij raakte zijn baan aan Stanford University kwijt, een oncoloog constateerde darmkanker en hij dreigde zijn huurhuis kwijt te raken aan projectontwikkelaars die appartementen voor de tech-sector wilden bouwen. Noah had een vrouw en vijf kinderen. Nergens in Amerika zijn de inkomensverschillen zo groot als in Silicon Valley – een verontrustend gegeven dat de Standridge-familie uiteindelijk wel een reddingsboei bood. Via de crowdfunding-site Generosity.com (ook een product van Silicon Valley) haalde het gezin in twaalf maanden tijd ruim 43 duizend dollar binnen. Bijna driehonderd mensen doneerden. De buurt bracht voedsel, de kerk hielp zoeken

Tweedeling

Op Washington hoef je niet meer te rekenen

GEORGE PACKER

WINNAARS EN VERLIEZERS IN DE VS

Journalist en schrijver George Packer (56) is zondag te zien in de eerste aflevering van de tv-serie *Droomland Amerika* (VPRO). Geïnspireerd door

zijn boek *The Unwinding* gaan de makers op zoek naar winnaars en verliezers in het snel veranderende Amerika. Acht weken lang om 20.15 uur op NPO2.

naar goedkope woonruimte. Filantropie hield het gezin een poos op de been. Voilà, zou Peter Thiel zeggen.

U groeide op in Silicon Valley, hoe was uw jeugd daar?

'Het was een geweldige plek om op te groeien. Iedereen ging naar de openbare school. De mensen hadden wel geld, maar niet heel veel. Er was armoede, maar niet heel veel. Er was een baan voor elke schoolverlater. Je volksvertegenwoordiger deed zijn best voor je. Amerika was één land, veel meer dan nu. Mensen aten hetzelfde, ze keken naar dezelfde televisieprogramma's. Er

COMFORT ►

Boven: werknemster op een dakterras, Five Bryant Park, New York. Onder: vrouw leeft in een afgedankte trailer in reservaat voor Sioux-indianen, South Dakota.

Foto's Santiago Mejia / HH, Joakim Eskildsen

Tweedeling

▶ VERVOLG VAN PAGINA 9

was één anchorman, Walter Cronkite, en één opinieblad, *Time Magazine*. Het weefsel van de samenleving was nog intact. Het was conformistisch, een tikje saai. Een middenklasseleven zonder grote ups en downs.

'Tijdens de research voor mijn boek ging ik voor het eerst voor langere tijd terug. Ik schrok me kapot. De prestatiedruk is enorm. Iedereen wil naar Stanford University, maar lang niet iedereen haalt het. Mijn oude middelbare school kampte met een zelfmoordepidemie. Jongens die voor de trein sprongen omdat ze de druk niet aankonden. In Silicon Valley heb je per se een universitaire graad nodig, anders kun je niet meekomen. De sociale mobiliteit neemt af, het blijkt uit alle cijfers.

'De mogelijkheid om de sociale ladder te beklimmen hebben we hier altijd gezien als, zeg maar... als het toetje na de niet altijd even smakelijke hoofdmaaltijd van het kapitalisme, dat pittig kan zijn voor sommigen. Wij hadden een economie die mensen veel minder beschermde dan de Europese economieën, maar goed, je had dus altijd dat vooruitzicht: een hogere plaats op de ladder. Maar dat toetje is nu weg.'

Mensen zeggen dat hun kinderen straks slechter af zijn dan zichzelf. Die somberheid is uniek.

'En helaas hebben ze in de meeste gevallen gelijk. Vroeger bij mij op school zaten een paar beroerde studenten, ze letten nooit op, maar ze wisten dat er uiteindelijk een baan voor ze zou zijn. Die garantie hebben de nieuwe generaties niet. En hun kinderen al helemaal niet.'

Wij filmden in de oude staalstad Youngstown, Ohio. Die stad is in een paar decennia honderdduizend inwoners kwijtgeraakt.

'Het echte Amerika, zeg maar het Amerika tussen beide kusten, heeft een andere aanblik gekregen. Staalfabrieken verhuisden naar Mexico, meubelfabrieken gingen dicht vanwege de Chinese import, textiel fabrieken vanwege de toevoer van textiel uit de Cariben. Je kunt bijna geen Main Street meer vinden waar de winkels niet zijn dichtgespijkerd. Er loopt niemand rond op straat. Wie wil shoppen, rijdt de stad uit, naar Walmart. Dat bedrijf heeft elke zelfstandige concurrent met extreem lage prijzen uit de markt gedrukt en het heeft van Amerika ook een lagelonenland gemaakt. Als ik door dit land rijd en ergens doemt een Walmart op, dan denk ik: *this place is screwed*.'

Waar ging het mis?

'Deels was het overmacht. Technologische veranderingen, globalisering. Daar had geen Amerikaanse politicus iets aan kunnen doen. Maar daar kwam iets bij. Eind jaren zeventig ontstond er een idee op rechts dat anti-overheid, pro-markt de enige manier was. Een vrijemarkt-evangelie waar we tot de dag van vandaag last van hebben. Sinds het aantreden van Obama in 2008 is het minder geworden, maar het is twintig, dertig jaar lang de machtigste ideologie geweest en de Democraten deden daar meestal aan mee, denk aan Bill Clinton. De macht van Wall Street in het bedrijfsleven nam alsmat toe. Het aloude idee dat je tot een overeenkomst moest proberen te komen met eigenaren, arbeiders en regelgevers werd losgelaten. Eigenaars, aandeelhouders, werden de enige stakeholders die ertoe deden.'

Amerika is vrijer geworden, maar minder gelijk.

'Mannen kunnen met elkaar trouwen, ongetrouwd kinderen krijgen is doodnormaal, noem maar op. Het is een veel toleranter land geworden. Minderheden hebben meer kansen dan toen ik opgroeide, toen had je meer institutio-

AUTO Boven: man in Pennsylvania met zijn collectie sportwagens. Onder: man in Youngstown, Ohio, waar hij een buurtwacht heeft opgezet. Foto's Richard Freeda/Getty, Espen Rasmussen/HH

neel racisme. In die zin is Amerika vrijer dan voorheen. Er is meer keuzevrijheid. Bedenk nu hoeveel manieren je nu een pakket kunt versturen, je naar muziek kunt luisteren, uit hoeveel restaurants je hier in Brooklyn kunt kiezen vergeleken met twintig jaar terug. Maar dat is Brooklyn. Hier wonen de winnaars. Er is dus meer vrijheid voor diegenen die van die vrijheid profijt kunnen hebben. Maar er is ook meer vrijheid om mensen te ontslaan, om vakbonden te negeren, om minder belasting te betalen. Vrijheid en gelijkheid staan altijd op gespannen voet met elkaar. Maar we helen nu wel erg over naar de vrijheid. Het is een casinomaatschappij geworden.'

Het is ook een kloof tussen stad en platteland geworden.

'De steden hebben een enorme comeback gemaakt, zijn weer leefbaar en veiliger. Er is meer te doen, er zijn banen, iedereen met ambities wil naar de stad. Mensen beginnen weer gezinnen in de stad. Maar zoals in zoveel landen bleef het platteland achter. In Amerika zitten de succesnummers aan de kust en in de grote steden. De Democraten zijn de baas in de steden en in de suburbs in staten als Colorado en Virginia. Dat zullen ze nooit meer uit handen geven. De Democratische Partij, ooit de partij van de gewone man, is de partij geworden van de succesvolle *urban professional*. De Republikeinen zijn er voor de onsuccesvolle *working class* buiten die steden. De rollen zijn volledig omgedraaid.'

Wat is er nog over van de claim dat Amerika zo'n geweldige democratie is?

'De verrassingen die blijven komen. Obama was een enorme verrassing. Obamacare was een verrassing. En wat dacht je van Trump: nog zo'n verrassing. De Republikeinen hangen nu al maanden in de touwen, ze hebben nog steeds geen besef van wat er gebeurd is. Ja, racisme en xenofobie vormen een deel van de verklaring van Trumps succes. Maar het is ook een kiezersopstand tegen de Republikeinse elite. Die heeft decennialang gedacht dat ze de kiezers binnenboord konden houden door ze een cultuurstrijd voor te schotelen. *White identity politics* - de blanke kiezer het idee geven dat hun leefwereld bedreigd werd en alleen bij de Republikeinen in goede handen was. Zolang de kiezer dat slikte, konden de Republikeinen belastingen blijven verlagen en vrijhandelsakkoorden blijven sluiten. Trump heeft die comfortabele positie opgeblazen. En dat is een van de weinige positieve uitwerkingen van Trump.'

Heeft Obama niets gedaan?

'Obama reguleerde Wall Street, de manier waarop was verre van perfect, maar er zijn tenminste stappen gezet. Er is iets om op voort te bouwen. Hij zette een agentschap om consumenten te beschermen tegen misleidingen van banken en creditcardmaatschappijen. Het lijken kleine stappen, maar ze zijn belangrijk. Ze helpen bij het voorkomen van nieuwe roekeloze leningen, dezelfde leningen die de kredietcrisis in 2008 in gang zetten.'

Maar mensen bij elkaar brengen, zoals hij beoogde, dat is niet bepaald gelukt.

'Nee, dat is onbegonnen werk gebleken. Maar Amerika kijkt wel meer in de spiegel. Minderheden zoals homo's, transgenders, Latino's voelen zich meer geaccepteerd dan tien jaar geleden. En kijk naar een organisatie als Black Lives Matter. Ja, deels zijn zij teleurgesteld in Obama. Ze hadden gehoopt dat hij grotere stappen zou zetten op het gebied van rassenongelijkheid. Maar Black Lives Matter is ook een bewijs van toenomen zelfbewustzijn van zwarten. Ze durven zich te laten horen. Dat is ook een gevolg van de verkiezing van Obama.

'Hetzelfde kan gaan gelden voor de arbeidersbeweging. Kijk naar de strijd die wordt gevoerd om een hoger minimumloon, overal in Amerika. Obama heeft dit soort discussies weer mogelijk gemaakt, de bakens naar links verplaatst. Niet naar uiterst links. Maar denk waar we tien jaar geleden stonden onder Bush. Ik durf te beweren dat Bernie Sanders niet zoveel succes geboekt had als Obama er niet geweest was. Links heeft enorm veel zelfvertrouwen getankt sinds Obama er zit.'

Lyndon Johnson, Franklin Roosevelt, Ronald Reagan brachten grote veranderingen teweeg, enorme koerswijzigingen. Hoort Obama in dat rijtje?

'Dat moet nog blijken. Obama heeft de aandacht verlegd naar mensen die zich voorheen buitengesloten achtten. Dat is positief, maar het heeft ook negatieve gevolgen. Nu voelen arme plattelandsbanken zich achtergesteld; die gebieden hebben enorme problemen, drugs, depressies, noem maar op. Economische ongelijkheid is onder Obama nauwelijks kleiner geworden.'

Het woord 'volksopstand' is dit jaar weleens gevallen. 'Revolutie' zelfs.

'Wij doen niet meer aan revoluties sinds we een land zijn. Voor een land dat zo in beweging is, is er een bewonderenswaardige behoefte aan stabiliteit bij mensen. In de jaren zestig en zeventig verwachtten mensen ook een revolutie. Die kwam er niet. Dingen gaan langzaam. Er is geen hongersnood, er zijn geen massale huisuitzettingen. Ik geloof niet dat we massale onrust gaan zien, wie er in november ook wordt gekozen.'

Toch zinspeelt Trump al wel op die onrust, mocht hij de verkiezingen verliezen. En Trump leidt een massabeweging.

'Ik ben niet bang voor een volksopstand. Trumpisme is geen massabeweging. Hij is een beroemdheid die meegolft op de onvrede, maar als Trump straks verliest zullen zijn aanhangers zich beheersen. En de Republikeinen staan dan met lege handen. Er woedt bij hen geen ideeënstrijd.

'Bij de Democraten is dat anders, daar is echt inhoudelijke strijd gevoerd. Ik denk dat de langetermijngevolgen van deze verkiezingen aan de linkerkant voelbaar zullen zijn: op het gebied van lonen, van gezondheidszorg, op het gebied van regulering van Wall Street.

'Maar voor echte verandering hoef je op Washington niet meer te rekenen. Natuurlijk zijn verkiezingen belangrijk, maar laten we het niet overdrijven. Washington is geen *agent of change* meer, zoals Silicon Valley dat ook niet meer is. Silicon Valley is als Wall Street geworden. Mensen maken een *quick buck* op de snelste manier, maar ze vinden zelden meer iets echt revolutionairs uit. Dat zijn niet de plekken waar ik aanmoediging zoek.

'Hoop put ik uit de individuen die ik in mijn boek beschrijf, de mensen die het tegen het systeem opnemen. Als ik aan Washington denk, raak ik depressief.'

Ooit was de Democratische Partij er voor de gewone man, nu is het de partij van de succesvolle urban professional

George Packer
journalist, schrijft voor
The New Yorker